

BADANIA KONSERWATORSKIE
ANALIZA STRATYGRAFII WARSTW MALARSKICH
PORTYKU BUDYNKU STOŁÓWKI MARYNARSKIEJ AKADEMII MARYNARKI WOJENNEJ
GDYNIA, WOJEWÓDZTWO POMORSKIE,
UL. INŻ. JANA ŚMIDOWICZA 69,
DZIAŁKA EW. NR 2098/2, OBRĘB OKSYWIE

Patrycja Głuszko

Nr dyplomu 1400/196206/2018

AES Pracownia badań archeologicznych

Patryk Muntowski

ul. Tetmajera 3/55

83-110 Tczew

NIP: 579-211-18-28

REGON:221422230

+48 504 468 423

www.aes-archeologia.pl

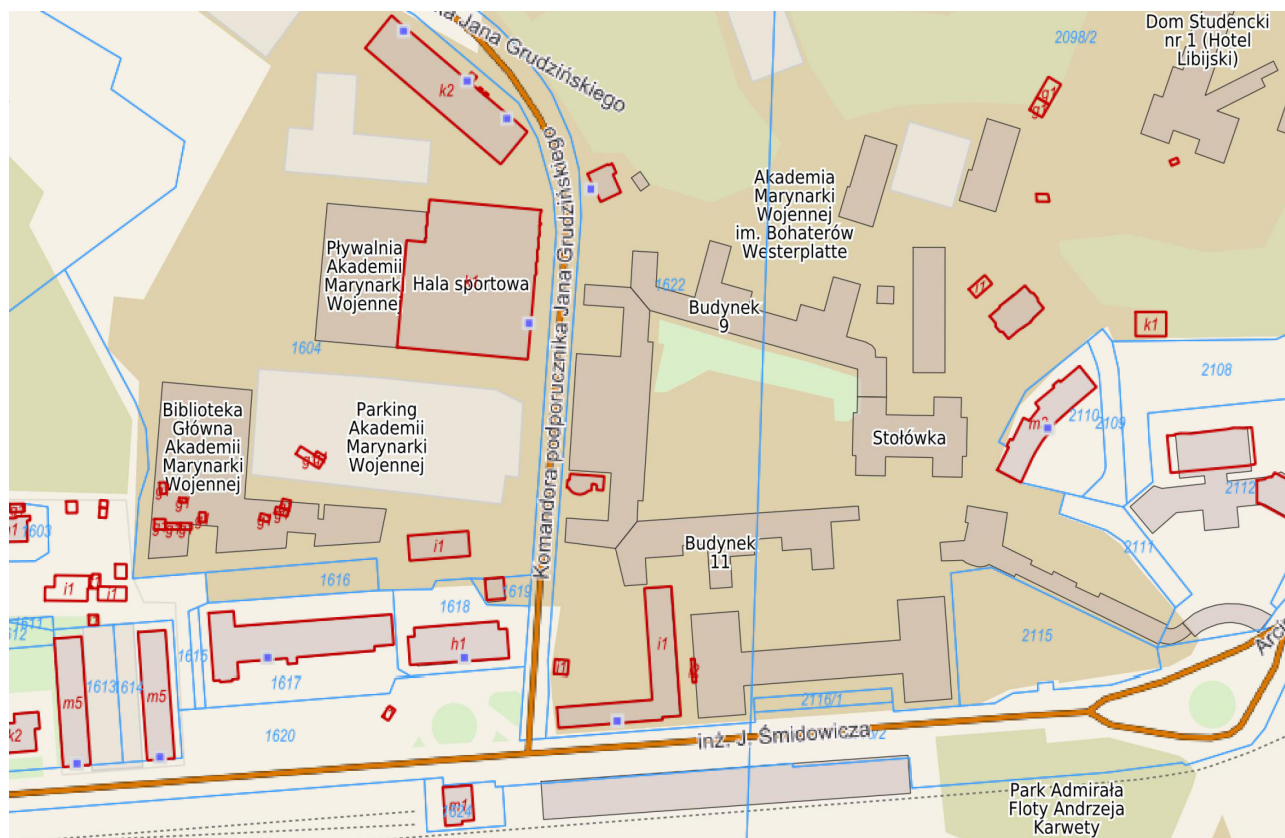
aes.archeologia@gmail.com

Spis treści

Informacje wstępne.....	2
Przedmiot opracowania.....	3
Podstawa opracowania.....	3
Cel i zakres opracowania.....	3
Opis obiektu.....	4
Badania konserwatorskie.....	7
Metodyka badań.....	7
Wyniki badań stratygraficznych.....	8
Podsumowanie wyników badań.....	10
Zalecenia konserwatorskie.....	15
Dokumentacja fotograficzna.....	16

Informacje wstępne

Obiekt objęty opracowaniem zlokalizowany jest w miejscowości Gdynia, powiat m. Gdynia, województwo pomorskie, przy ul. inż. Jana Śmidowicza 69, na działce nr 2098/2, obręb Oksywie. Budynek podlega ochronie konserwatorskiej. Decyzją Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 22.02.2010 r., obiekt wpisano do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego pod nr 1859.

Ilustracja 1: Lokalizacja działki 2098/2 obręb Oksywie na współczesnym planie katastralnym (<http://mapy.geoportal.gov.pl>)

Przedmiot opracowania

Przedmiotem opracowania jest budynek stołówki marynarskiej. Obiekt jest częścią dawnego zespołu Dowództwa Floty i Centrum Wyszkożenia Specjalistów Floty Marynarki Wojennej.

Podstawa opracowania

Badania konserwatorskie sporządzono na podstawie:

- Ustawy z dnia 23. lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, póź. 1568);
- Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 02.08.2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2018 , poz. 1609 z późniejszą zmianą z dnia 28.08.2019 r., Dz. U. 2019, poz. 1721);
- Wezwania Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, znak sprawy: ZN.5142.1003.2020.AH, z dnia 06.08.2020 r.;
- Decyzji ZN.5160.12.2020.AH, z dnia 09.11.2020 r.;
- Opracowania „Program prac remontowo-konserwatorskich”, autorstwa arch. Agnieszki Kalickiej.

Cel i zakres opracowania

Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja pierwotnej kolorystyki budynku stołówki marynarskiej. Ustalenie oryginalnej kolorystyki pierwotnych elementów wystroju elewacji jest istotne z uwagi na wartość historyczną obiektu.

Opis obiektu

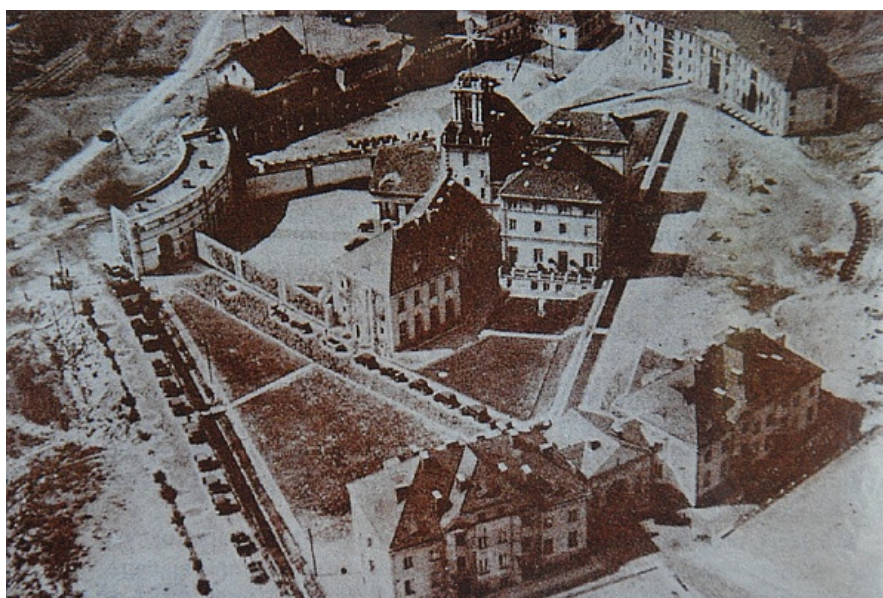
Kompleks budynków zlokalizowany przy ul. inż. Jana Śmidowicza 69 w Gdyni powstał według projektu architekta Mariana Lalewicza. Składa się na niego siedziba Dowództwa Floty oraz budynki koszarowe wraz z zapleczem organizacyjnym i technicznym. Ponadto w założeniu urbanistycznym zaplanowano budowę domów dla oficerów i podoficerów. Z uwagi na wielkość i rangę założenia M. Lalewicz zdecydował się na zastosowanie układu wachlarzowego. Kompleks budowano w dwóch etapach. W pierwszym etapie powstały między innymi koszary, stołówka marynarska oraz gmach Dowództwa Floty, stanowiący główną dominantę założenia. Drugi etap zakładał budowę budynków oficerskich, budynku bramnego, stajni oraz wozowni i magazynów. Rozpoczętą w 1924 r. inwestycję zakończono w roku 1931. Kompleks budynków do dziś pełni swoją pierwotną funkcję użytkową.

Budynek stołówki marynarskiej zlokalizowany został na osi wschód-zachód, na wschodnim domknięciu trapezoidalnego placu apelowego. Budynek został wzniesiony na planie prostokąta. Obecnie kryty jest wysokim, łamanym dachem doświetlonym lukarnami. Posiada ciąg niskich pomieszczeń zlokalizowanych wzdłuż dłuższych boków, do których dołączono dobudówki w formie alkierzy.

Najbardziej reprezentacyjną częścią obiektu jest elewacja zachodnia. Jest ona trójosiowa, z dominantą w postaci portyku wykonanego w tzw. „wielkim porządku”. Pierwsza kondygnacja wnęki portyku jest w całości boniowana. Na pierwszej kondygnacji znajdują się trzy otwory okienne, zamknięte łukami półkolistymi, z wyraźnie zaznaczonym kłińcem centralnym. Okna oddzielone są od siebie pilastrami, które przebiegają również przez drugą kondygnację. Na drugiej kondygnacji występują owale otwory okienne, lokalnie ozdobione boniami, doświetlające wnętrze budynku. Obie kondygnacje oddziela profilowany gzyms, wyznaczający podział horyzontalny. W obrębie portyku znajduje się para masywnych kolumn dźwigająca attykę. Są one osadzone na monumentalnych, dziesięciostopniowych schodach prowadzących do budynku. Kolumny posiadają zdobienia w postaci boniowania na dolnej partii trzonu.

Ilustracja 2: Plan sytuacyjny z białej karty zabytku. Budynek stołówki marynarskiej zaznaczono okręgiem.

Ilustracja 3: Zespół Dowództwa Floty Marynarki Wojennej w Gdyni, widoczny układ wachlarzowy założenia, 1934 r. (<https://m.trojmiasto.pl/wiadomosci/Gdynia-bedzie-miala-kolejny-zabytek-n35172.html#fancy-2>)

Ilustracja 4: Fragment fotografii kompleksu budynków Dowództwa Floty Marynarki Wojennej w Gdyni. fot. Roman Morawski (<http://wolneforumgdansk.pl/viewtopic.php?t=118&postdays=0&postorder=asc&start=15>)

Ilustracja 5: Budynek stołówki marynarskiej (po lewej), 1933 r. (https://repozytorium.bg.ug.edu.pl/docstore/download/UOG312e199790df4fe18697593e24ad6623/Omilanowska_Malgorzata_Gdynska_architectura_militaris_autorstwa_Mariana_Lalewicza_2019.pdf.)

Badania konserwatorskie

Badania konserwatorskie wykonano w grudniu 2020 r. Miały one na celu rozpoznanie koloru warstwy barwnej leżącej bezpośrednio na oryginalnym tynku. Z uwagi na liczne prace remontowe, zdecydowano o pobraniu prób do analizy mikroskopowej w obrębie portyku. W trakcie badań sporządzono dokumentację fotograficzną całego obiektu oraz stanu zachowania poszczególnych elementów wystroju portyku.

Metodyka badań

W trakcie wizji lokalnej dokonano oględzin obiektu i wytypowano najbardziej reprezentatywne miejsca do wykonania odkrywek inspekcyjnych oraz pobrania prób. Ze względu na przeprowadzone remonty (głównie w obrębie strefy parteru), zdecydowano o wykonaniu odkrywek inspekcyjnych w wyższych partiach portyku. Badania polegały na mechanicznym wykonaniu odkrywek *in situ* przy użyciu skalpela. Pobrano również próbki do analizy mikroskopowej.

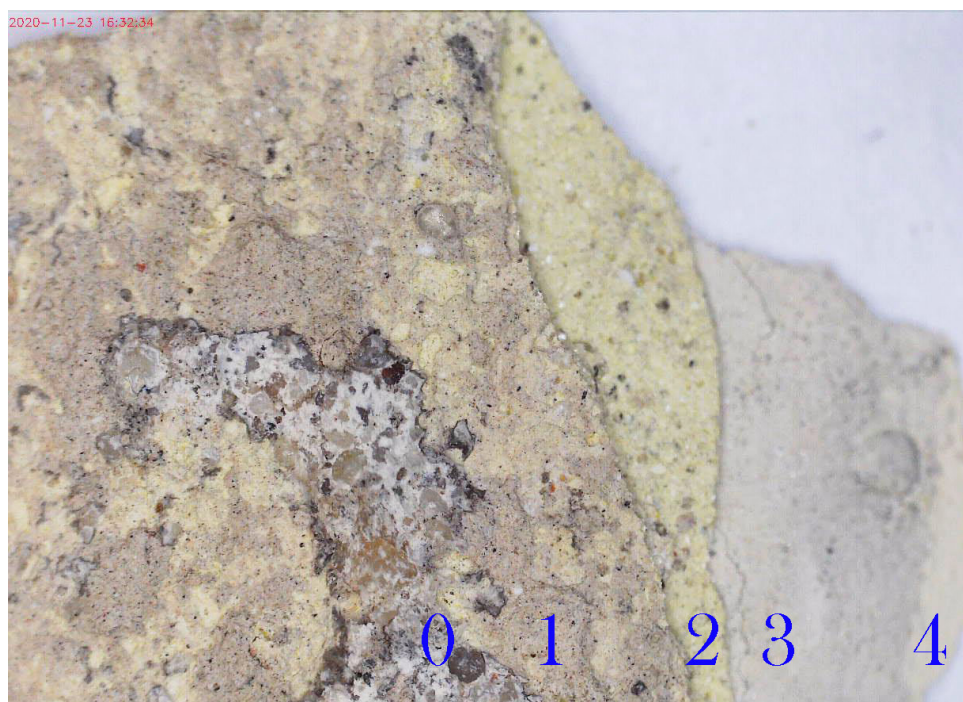
Ilustracja 6: Lokalizacja miejsc odkrywek inspekcyjnych.

Wyniki badań stratygraficznych

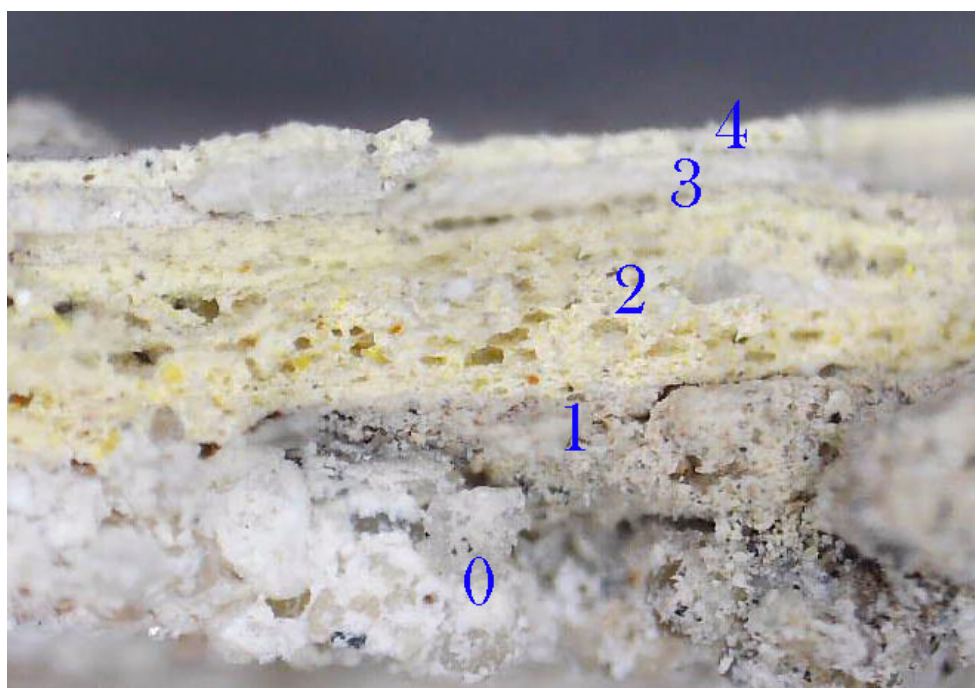
We wszystkich badanych elementach wystroju portyku pierwsza warstwa barwna została naniesiona bezpośrednio na porowaty, wapienny tynk. Warstwa ta posiada kolor piaskowy o dość chłodnym odcieniu. Stan zachowania warstwy barwnej o potencjale historycznym określa się jako zły. Pod kilkoma warstwami przemalowań zachowały się jedynie jej relikty, często wypłukane przez wodę opadową lub uszkodzone mechanicznie. Warstwę barwną leżącą bezpośrednio na tynku najlepiej obrazuje rozwarstwienie stratygraficzne (Ilustracja 8), na którym wyraźnie dostrzec można piaskowy kolor malatury. Warstwa barwna jest zbliżona do koloru Keim z wzornika Historisch, w zakresie nr 50012 – 50013.

Ilustracja 7: Fotografia makroskopowa odkrywki inspekcyjnej ilustrująca stratygrafię warstw malarskich w obrębie portyku.

Ilustracja 8: Rozwarstwienie stratygraficzne próbki na fotografii mikroskopowej.

Ilustracja 9: Fotografia mikroskopowa naszlifu poprzecznego próbki.

Oznaczone w tabeli poniżej warstwy chronologiczne pochodzące z I fazy, uznaje się za historyczne. Warstwy faz późniejszych, pochodzą z licznych remontów i napraw. Niejednokrotnie ich kolorystyka i technika wykonania różni się znacznie od oryginału. Są to głównie przemalowania kredowe oraz emulsyjne.

Tabela 1: Stratygrafia warstw malarskich portyku

Lp.	Faza chronologiczna	Charakterystyka warstwy
0	I	tynk wapienny
1	I	piaskowa warstwa barwna
2	II	przemalowanie – kolor żółty
3	III	przemalowanie – kolor piaskowy
4	IV	przemalowanie – kolor beżowy

Podsumowanie wyników badań

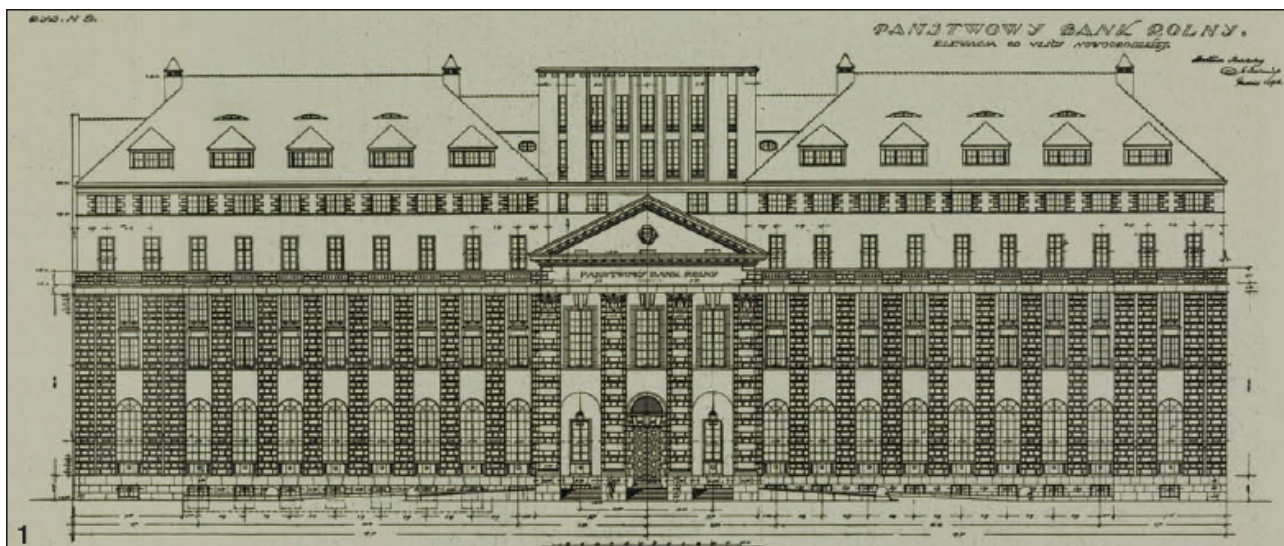
Analizując architekturę budynków zaprojektowanych przez Mariana Lalewicza można dostrzec charakterystyczne elementy powtarzające się w wielu założeniach. Marian Lalewicz ukończył studia architektoniczne na Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu. Z uwagi na otrzymane stypendium naukowe, odbył szereg podróży zagranicznych, które pozwoliły mu przestudiowanie architektury m.in. Włoch, Niemiec, Austrii czy też krajów skandynawskich. Oprócz projektowania architektonicznego, brał udział w restauracji i przebudowie licznych obiektów zabytkowych, m.in. Pałacu Radziwiłłów, Pałacu Ossolińskich czy też Pałacu Staszica w Warszawie. Ostatniemu z wymienionych obiektów autor przywrócił klasycystyczny charakter, zgodny z projektami wykonanymi przez Corraziego (Ilustracja 12). We wczesnej twórczości Lalewicza można zauważyć fascynację secesyjną architekturą Petersburga, przy jednoczesnym stosowaniu form uproszczonych. W jego późniejszych realizacjach wyraźne są wpływy klasycystyczne w tym wykorzystywanie motywów palladiańskich, które były szczególnie charakterystyczne dla jego twórczości petersburskiej po 1910 r. Z upływem lat, Lalewicz zaczął coraz bardziej dosłownie traktować rozwiązania klasycystyczne, co jest szczególnie widoczne w projektowanych przez niego budynkach użyteczności publicznej. Projekty Lalewicza

cechuje funkcjonalność, zarówno bryła jak i układ wnętrza są dostosowane do wymogów użytkowych. W projektach widoczne jest łączenie form klasycznych oraz rozwiązań współczesnych. W obrębie jednej realizacji można zaobserwować zarówno kamień naturalny, kamień sztuczny jak i tynki. Często występują elementy takie jak kolumny o historyzujących głowicach, kanelurowane pilastry czy też bonia, zauważalne szczególnie w obrębie niższych kondygnacji. Boniowanie wykonane z naturalnych kamieni najczęściej ma formę rustykalną, a jego imitacja wykonana z zapraw lub tynku najczęściej posiada gładką powierzchnię o fazowanych brzegach. Istotne jest podkreślenie faktu, że pomimo występowania różnorodnych materiałów, elewacje posiadają jednorodną kolorystykę, a całą plastykę elewacji oraz jej światłocień tworzą poszczególne rzeźbiarskie elementy jej wystroju (Ilustracja 11). Jeżeli występują różnice kolorystyczne pomiędzy poszczególnymi elementami są zaznaczone w sposób subtelny (Ilustracja 16) i mają na celu podkreślenie bryły. Jednorodne potraktowanie formy jest widoczne w przypadku obiektów, których kolorystyka współczesna naśladuje rozwiązanie oryginalne (ilustracja 13, 14). Ponadto, na fakt ten wskazuje brak różnic walorowych w przypadku poszczególnych elementów wystroju elewacji, co można zaobserwować podczas analizy fotografii historycznych poszczególnych obiektów (Ilustracja 15). Najczęściej zarówno powierzchnie ścian jak i detale architektoniczne posiadały jasną kolorystykę – głównie opartą na beżach, ciepłych szarościach oraz kolorach piaskowych. Obiekty, które projektował Marian Lalewicz są więc jednorodne. Zarówno ich zadaszenie, strefa cokołowa jak i wszystkie ściany elewacji zewnętrznych stanowią jedną całość, podkreśloną jedynie modelunkiem rzeźbiarskim formy.

Zarówno wykonane odkrywki inspekcyjne jak i analiza mikroskopowa pobranych próbek potwierdzają, że warstwa technologiczna znajdująca się bezpośrednio na tynku miała kolor piaskowy o chłodnym odcieniu. Odkrywki inspekcyjne pokazują, że pokryto nią nie tylko powierzchnie ścian, ale również elementy wystroju portyku, takie jak bonia, klince, oraz całe pilastry, wraz z ich głowicą i bazą. Badania konserwatorskie pokrywają się z kwerendą historyczną i analizą analogicznych obiektów zaprojektowanych przez Mariana Lalewicza.

Mając na uwadze koncepcję całościowego traktowania projektowanych obiektów oraz zastosowania jednolitej kolorystyki, której zwolennikiem był Marian Lalewicz, budynki będące częścią jednego założenia należy rozpatrywać w kontekście sąsiednich obiektów i

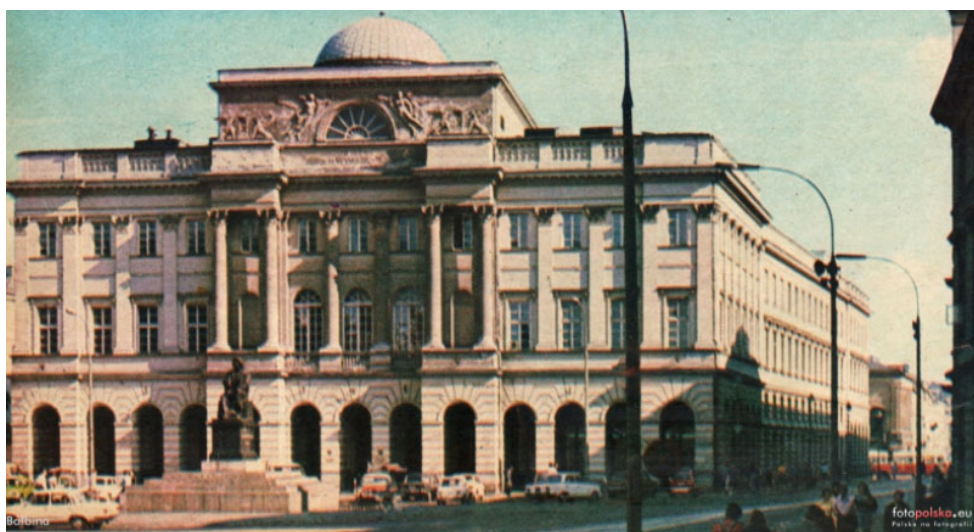
postępować z nimi analogicznie.

Ilustracja 10: Projekt Banku Rolnego w Warszawie autorstwa Mariana Lalewicz, 1926-1928 r.

Ilustracja 11: Bank Rolny w Warszawie posiada różnorodny detal architektoniczny wykonany z różnorodnych materiałów. Wszystkie elementy posiadają podobną kolorystykę. (<http://www.warszawskie-mozaiki.pl/2018/03/panstwowy-bank-rolny-nowogrodzka-5054.html>)

Ilustracja 12: Pałac Staszica w Warszawie, jednorodna kolorystyka wszystkich elementów wystroju zewnętrznego obiektu, 1976 r. (<https://warszawa.fotopolska.eu/1312798,foto.html>)

Ilustracja 13: Porównanie fotografii historycznej wykonanej przed 1939 r. oraz współczesnego stanu budynku przy ul. Targowej 74 w Warszawie, projekt Mariana Lalewicza.

Ilustracja 14: Porównanie fotografii historycznej wykonanej przed 1939 r. oraz współczesnego stanu budynku przy ul. Chopina 6 w Lublinie, projekt Mariana Lalewicza.

Ilustracja 15: Bank Polski, ul. Machałowskiego 7 w Sosnowcu, projekt Mariana Lalewicza (<http://archiwum.41-200.pl/picture.php?/276>)

Ilustracja 16: Subtelne różnice walorowe pomiędzy poszczególnymi elementami wystroju elewacji, bank przy ul. Bogusławskiego w Kaliszu, projekt Mariana Lalewicza (<https://calisia.pl/zobacz-jak-wyglada-byly-budynek-banku-przy-pl-boguslawskiego-duzo-zdjec,24340>)

Zalecenia konserwatorskie

Zaleca się, aby w toku trwania prac konserwatorskich na bieżąco weryfikować założenia niniejszego opracowania.

W trakcie wykonywania badań konserwatorskich ustalono, że oryginalna warstwa barwna jest zbliżona do koloru Keim z wzornika Historisch, w zakresie nr 50012–50013. Podczas prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich, należy wykonać niezbędne próby kolorystyczne wybranych elementów, a następnie przedstawić je do zaakceptowania Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Prace przy obiekcie powinny zostać przeprowadzone przez firmę konserwatorską lub budowlano-konserwatorską, która realizowała już prace o podobnym zakresie i która posiada wykwalifikowanych pracowników z uprawnieniami do pracy przy obiektach zabytkowych – w tym technologa prac konserwatorskich.

Dokumentacja fotograficzna

Ilustracja 17: Portyk stołówki marynarskiej, widok ogólny. fot. P. Głuszko

Ilustracja 18: Nierówna powierzchnia tynku powyżej boniowanej pierwszej kondygnacji portyku. fot. P. Głuszko

Ilustracja 19: Nieestetyczne naprawy w obrębie pilastrów. fot. P. Głuszko

Ilustracja 20: Uszkodzenia tynku oraz warstw malarskich. fot. P. Głuszko

Ilustracja 21: Liczne przemalowania zatracają rzeźbiarski modelunek poszczególnych elementów wystroju portyku. fot. P. Głuszko

Ilustracja 22: Faktura wtórnego tynku odbiega od jego formy oryginalnej. fot. P. Głuszko

Spis ilustracji

Ilustracja 1: Lokalizacja działki 2098/2 obręb <i>Oksywie</i> na współczesnym planie katastralnym (http://mapy.geoportal.gov.pl).....	2
Ilustracja 2: Plan sytuacyjny z białej karty zabytku. Budynek stołówki marynarskiej zaznaczono okręgiem.....	5
Ilustracja 3: Zespół Dowództwa Floty Marynarki Wojennej w Gdyni, widoczny układ wachlarzowy założenia, 1934 r. (https://m.trojmiasto.pl/wiadomosci/Gdynia-bedzie-miala-kolejny-zabytek-n35172.html#fancy-2).....	5
Ilustracja 4: Fragment fotografii kompleksu budynków Dowództwa Floty Marynarki Wojennej w Gdyni. fot. Roman Morawski (http://wolneforumgdansk.pl/viewtopic.php?t=118&postdays=0&postorder=asc&start=15).....	6
Ilustracja 5: Budynek stołówki marynarskiej (po lewej), 1933 r. (https://repozytorium.bg.ug.edu.pl/docstore/download/UOG312e199790df4fe18697593e24ad6623/Omilanowska_Malgorzata_Gdynska_architektura_militaris_autorstwa_Mariana_Lalewicza_2019.pdf).....	6
Ilustracja 6: Lokalizacja miejsc odkrywek inspekcyjnych.....	7
Ilustracja 7: <i>Fotografia makroskopowa odkrywki inspekcyjnej ilustrująca stratygrafię warstw malarskich w obrębie portyku</i>	8
Ilustracja 8: Rozwarstwienie stratygraficzne próbki na fotografii mikroskopowej.....	9
Ilustracja 9: Fotografia mikroskopowa naszlifu poprzecznego próbki.....	9
Ilustracja 10: Projekt Banku Rolnego w Warszawie autorstwa Mariana Lalewicz, 1926-1928 r.....	12
Ilustracja 11: Bank Rolny w Warszawie posiada różnorodny detal architektoniczny wykonany z różnorodnych materiałów. Wszystkie elementy posiadają podobną kolorystykę. (http://www.warszawskie-mozaiki.pl/2018/03/panstwowy-bank-rolny-nowogrodzka-5054.html).....	12
Ilustracja 12: Pałac Staszica w Warszawie, jednorodna kolorystyka wszystkich elementów wystroju zewnętrznego obiektu, 1976 r. (https://warszawa.fotopolska.eu/1312798,foto.html).....	13
Ilustracja 13: Porównanie fotografii historycznej wykonanej przed 1939 r. oraz	

współczesnego stanu budynku przy ul. Targowej 74 w Warszawie, projekt Mariana Lalewicza.....	13
Ilustracja 14: Porównanie fotografii historycznej wykonanej przed 1939 r. oraz współczesnego stanu budynku przy ul. Chopina 6 w Lublinie, projekt Mariana Lalewicza.	13
Ilustracja 15: Bank Polski, ul. Machałowskiego 7 w Sosnowcu, projekt Mariana Lalewicza (http://archiwum.41-200.pl/picture.php?/276).....	14
Ilustracja 16: Subtelne różnice walorowe pomiędzy poszczególnymi elementami wystroju elewacji, bank przy ul. Bogusławskiego w Kaliszu, projekt Mariana Lalewicza (https://calisia.pl/zobacz-jak-wyglada-byly-budynek-banku-przy-pl-boguslawskiego-duzo-zdjec,24340).....	14
Ilustracja 17: Portyk stołówki marynarskiej, widok ogólny. fot. P. Głuszko.....	16
Ilustracja 18: Nierówna powierzchnia tynku powyżej boniowanej pierwszej kondygnacji portyku. fot. P. Głuszko.....	16
Ilustracja 19: Nieestetyczne naprawy w obrębie pilastrów. fot. P. Głuszko.....	17
Ilustracja 20: Uszkodzenia tynku oraz warstw malarskich. fot. P. Głuszko.....	17
Ilustracja 21: Liczne przemalowania zatracają rzeźbiarski modelunek poszczególnych elementów wystroju portyku. fot. P. Głuszko.....	18
Ilustracja 22: Faktura wtórnego tynku odbiega od jego formy oryginalnej. fot. P. Głuszko.	18